

भारतातील शेती सुधारणा Agricultural Reforms in India

By
Dr. Rajani Sontakke
Associate professor
Economics

भारतातील भूसुधारणा

Agricultural Reforms in India

- ▶ कृषी विषयक रचनेतील दोष दूर करण्यासाठी आणि कृषी ची उत्पादकता वाढविण्यासाठी ज्या सुधारणा करण्यात येतात त्याला भूसुधारणा असे म्हणतात.
- ▶ भू सुधारणे शिवाय कृषी आर्थिक विकास होणे अशक्य आहे.
- ▶ व्यापक दृष्टिकोनातून विचार केल्यास शेतीची व्यवस्था व जमिनीचे संघटन यामध्ये करण्यात आलेल्या प्रत्येक बदलाला जमीन विषयक सुधारणा असे म्हणतात.
- ▶ शेतकरी व सरकार यामध्ये सरळ संपर्क व संबंध असावा, शेत जमिनीचे महत्त्व क्षेत्र निश्चित करण्यात यावे ,ग्रामीण क्षेत्रातील दुर्बल वर्गाचे हितसंबंध कायम ठेवावे ,जमिनीत कष्ट करणाऱ्या व्यक्तीची पिळवणूक थांबवावी आणि त्यांना आर्थिक व सामाजिक न्याय मिळावा, तसेच शेतीच्या उत्पादकतेत वाढ व्हावी या हेतूने करण्यात आलेल्या सर्व उपाययोजनांना **“जमीन विषयक सुधारणा”** असे म्हणतात.

भारतातील भूसुधारणा

1. जमीनदारी पद्धती चे निर्मूलन.
  - ▶ मध्यस्थांचे उच्चाटन.
  - ▶ शोषण मुक्ती.
  - ▶ सरकारी उत्पन्नात वाढ.
  - ▶ वारसा हक्क.
  - ▶ क्षेत्र निर्धारण.
1. कुळ विषयक कायदे.
  - ▶ खंड निर्धारण.
  - ▶ कुळांना संरक्षण.
  - ▶ जमिनीवर मालकी हक्क.
  - ▶ कुळांना खंडात सूट.

भूसुधारणा व भूसुधारणा कायद्याची उद्दिष्टे

1. भूधारणा कमाल मर्यादा.
2. चकबंदी.
3. सहकारी शेती.
4. भूदान यज्ञ.

- ▶ भूसुधारणा कायद्याची उद्दिष्टे कमाल भूधारणा कायद्याची उद्दिष्टे..
  1. विषमता कमी करणे.
  2. श्रमप्रधान लागवडीस प्रोत्साहन देणे.
  3. उत्पादनात वाढ करणे.
  4. भूमिहीनांना जमीन देणे.
  5. सहकारीतेत वाढ करणे.

भूसधारणा कायद्याचे अनुकूल व प्रतिकूल परिणाम

► अनुकूल परिणाम

1. भूमी वाटपातील विषमता कमी.
2. कृषी उत्पादनात वाढ.
3. समाजवादी समाज रचनेची स्थापना.
4. सहकारी शेतीला प्रोत्साहन.
5. वर्गहीन समाजाची निर्मिती.
6. सहकारी ग्रामव्यवस्था.
7. खाद्यान्नाच्या संग्रहानाला आळा.
8. आर्थिक क्षेत्राची निर्मिती.

► प्रतिकूल परिणाम...

1. भूमिहीनांचा प्रश्न सुटणे अशक्य.
2. शेती अनार्थिक होण्याची शक्यता.
3. उत्पादनाचे प्रमाण कमी.
4. कृषी खर्चात वाढ.
5. विक्रीयोग्य अधिक्यात घट.
6. शेतकऱ्यात असंतोष निर्माण होईल.
7. शेतीच्या आधुनिकीकरणात अडचण.
8. बेकारीत वाढ.

Water